14. Трансформація системи. *Міністерство охорони здоров'я*. URL: <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/scho-zminilosja-za-rik-pislja-prijnjattja-zakonu-pro-medichnu-reformu-->.

15. Держбюджет-2020: збільшено видатки на безпеку, соціальний захист, охорону здоров'я, освіту, інфраструктуру. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhbyudzhethet-2020-zbilsheno-vidatki-na-bezpeku-socialnij-zahist-ohoronu-zdorovya-osvitu-infrastrukturu>.

16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

17. Про затвердження Типового положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-2012-%D0%BF>.

18. Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань : Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/r/1303-98-%D0%BF>.

19. Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і виробі медичного призначення : Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2009-%D0%BF/ed20090325>.

УДК 342.72

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.10>

ЕПЕЛЬ О.В.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано специфіку наукових підходів до удосконалення захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина в Україні. Наведено переваги та недоліки того чи іншого підходу. Виведено авторську класифікацію концептуальних напрямів удосконалення захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина в Україні. Наголошено, що під час концептуального вдосконалення захисту конституційних прав важливим є формування повноцінних правових норм. Крім того, важливим є й доповнення повноважень первинних профспілок та місцевих адміністрацій щодо здійснення контролю. У такому контексті спірним є положення щодо повідомлення саме місцевих адміністрацій, а не місцевих рад, адже саме останні можуть захищати права громади та надати фінансування або пільговий період щодо сплати місцевих податків з метою збереження робочих місць та негативних наслідків соціальних ризиків. З'ясовано, що захист соціальних прав пов'язується безпосередньо із інтересами всього міста, діяльність органів влади якого повинна бути спрямована на захист таких міст. Важливим принципом усієї концепції захисту конституційних соціальних прав можливо визначити науковість та логічність, що є критеріями належної якості та дієвості запланованих заходів. Відповідно, обов'язковим елементом самого захисту можливо вважати планування як діяльність щодо передбачення та спрямування потрібного ефекту від впливу на суспільство. Планування насамперед повинно стосуватись тих соціальних прав, завершення реалізації яких має тривалий характер, як-то право на освіту, працю чи соціальну допомогу. Їх правовий захист має бути спрямований на підтримку правомірності через заохочення та поступовий розвиток. Визначено такі концептуальні напрями вдосконалення шляхів розвитку захисту конституційних соціальних прав: фінансова та політична децентралізація щодо обов'язків у сфері захисту конституційних соціальних прав; попереджувальний напрям застосування захисту конституційних соціальних прав;

деталізація конституційних обов'язків держави щодо захисту конституційних соціальних прав; стратегічність правового регулювання захисту конституційних соціальних прав; координація засобів захисту конституційних соціальних прав.

Ключові слова: удосконалення законодавства, захист прав, конституційні права, соціальні права, людина і громадянин.

In the article the specifics of scientific approaches to improving the protection of constitutional social rights of human and citizen in Ukraine are analyzed. The advantages and disadvantages of this or that approach are given. The author classified the conceptual directions of improving the protection of constitutional social rights of human and citizen in Ukraine. It is emphasized that in the conceptual improvement of the protection of constitutional rights, it is important to formulate full legal norms. It is also important to supplement the powers of primary unions and local administrations to exercise control. In this context, it is disputable to notify local administrations, not local councils, because the latter can protect the rights of the community and provide funding or a grace period to pay local taxes in order to preserve jobs and the negative consequences of social risks. It has been found out that the protection of social rights is directly related to the interests of the whole city, the activity of which authorities should aim to protect such cities. An important principle of the whole concept of protection of constitutional social rights can be defined by the scientific and logical nature, which are the criteria for the proper quality and effectiveness of the planned measures. Accordingly, planning can be considered as a necessary element of protection itself, as an activity of anticipating and directing the desired effect on society. Planning must, first of all, concern those social rights whose completion is of a lasting nature, such as the right to education, work or social assistance. Their remedies should be aimed at supporting legitimacy through encouragement and gradual development. The following conceptual directions of improvement of the ways of development of protection of constitutional social rights are defined: financial and political decentralization with respect to responsibilities in the field of protection of constitutional social rights; preventive direction of application of protection of constitutional social rights; detailing the constitutional obligations of the state to protect constitutional social rights; strategic nature of legal regulation of protection of constitutional social rights; coordination of the remedies for constitutional social rights.

Key words: improvement of legislation, protection of rights, constitutional rights, social rights, man and citizen.

Вступ. Аналіз міжнародної та національної практики захисту конституційних соціальних прав свідчить, що основним викликом сьогодення є швидка змінюваність сутності суспільних відносин та неможливість захисту усіх соціальних прав однаковими методами і правами, а отже, стає зрозумілою потреба у постійному розвитку конституційного та законодавчого захисту. Основним проблемним аспектом виступає відсутність єдиного бачення напряму та швидкості здійснюваного вдосконалення, адже воно залежить від таких факторів, як політична воля, економічні міжнародні кризові ситуації, готовність громадянського суспільства до змін. На цей час для України характерним є постійне затвердження нових стратегій реформування законодавства щодо соціальних прав, у тому числі й щодо їх захисту. Проте лише частина із запланованих дій втілюється у життя, що свідчить про низький рівень мотивації до самої трансформації та про відсутність скоординованої діяльності щодо втілення реформ. Саме тому виникає потреба у створенні єдиної та послідовної концепції вдосконалення захисту конституційних соціальних прав.

Це дослідження надасть можливість визначити основні необхідні елементи правової концепції захисту конституційних соціальних прав та встановити засоби їх реалізації. Відповідно, на основі проведеної роботи можливо буде визначити ключові концептуальні напрями вдосконалення зазначеного захисту, що будуть об'єднані спільною метою та враховуватимуть не лише особливості окремого законодавства та його проблемні аспекти, але й основні міжнародні напрацювання та стратегічно важливі для України сфери розвитку. Слід наголосити саме на виконанні концепцією вдосконалення захисту конституційних соціальних прав функції спрямування, а отже, її розробка допоможе впливати на правове регулювання цього захисту через стимулювання глибшого дослідження окремих виділених ключових напрямів. Також це покращуватиме самий процес реформування, оскільки розуміння призначення захисту конституційних соціаль-

них прав, впливу правового регулювання на реалізацію захисту щодо конкретних відносин та кінцевої мети надасть можливість якісно застосовувати правила юридичної техніки та усуне потребу у постійній зміні підходу до вдосконалення, отже, й забезпечить таку важливу стабільність у захисті конституційних соціальних прав.

Стан дослідження. Зазначене питання є малодослідженим на науково-теоретичному полі, проте дослідженням окремих його аспектів займалися такі учені, як М.О. Багмет, Н.В. Бібік, В.В. Деріга, М.О. Єльнікова, Г.В. Іваненко, В.Л. Костюк, О.А. Марушева, О.В. Марцеляк, В.В. Мацокін, І.М. Мишак, О.О. Мордань, С.М. Морозюк, С.В. Панасюк, П.М. Петровський, П.М. Рабінович, К.М. Романенко, В.Л. Федоренко, А.Л. Федорова, В.Р. Філіпчук, В.М. Шаповал, Г.М. Шаповал, М.М. Шумило, І.С. Ярошенко.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження наукових підходів до вдосконалення захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина в Україні.

Результати дослідження. Щодо безпосередніх напрямів вдосконалення захисту конституційних соціальних прав людини та громадянина, то В.Л. Федоренко наголошує, що «розширення прав і свобод людини, насамперед прав дітей, інвалідів, примусових переселенців, учасників АТО та інших, має бути адекватним можливостям української держави щодо їх забезпечення. А це передбачає конкретизацію вже конституційованих і майбутніх прав і свобод людини та відмову від їх «широкого тлумачення», рівно як відмову від популістської практики прирівнювання соціальних пільг до «непорушених прав людини» [1, с. 9]. Тобто здійснення захисту має бути об'єктивним до можливостей держави його здійснювати та потреб населення і відповідному рівні захисту. У такому контексті проблемою є неоднаковий захист різних вразливих категорій населення, що особливо стосується примусових переселенців та учасників АТО. Так, конституцією спеціальні заходи щодо гарантування, захисту, контролю за реалізацією закріплено за дітьми, жінками та безробітними. Проте сучасні соціально-економічні умови сприяють збільшенню обсягу категорій населення, щодо яких варто здійснювати різні за своєю сутністю заходи захисту. Слід наголосити, що соціальні права, як і їх захист, на відміну від особистих, мають змінюватись та трансформуватись, тому їх ототожнення на рівні Конституції України може сформувати невірний підхід до розуміння та застосування.

Зі свого боку П.М. Петровський визначає, що удосконалення конституційних прав обов'язково має включати у себе таку діяльність, як «критичне переосмислення домінуючої з радянських часів позитивістської доктрини права та послідовне визнання субстативної концепції права; системна робота з формування сучасної правової культури; послідовне й системне впровадження людиноцентричної правової парадигми розвитку суспільно-владних відносин із всебічним дотриманням максими «людина основна цінність і первинний суб'єкт права»; інституціалізація громадського спротиву владі, що порушує права людини або нездатна забезпечити їх захист [2, с. 19]. Щодо позитивістської доктрини права, то в контексті захисту конституційних соціальних прав вона виражається у значному впливі держави саме на їх реалізацію. Особливо таке положення стосується права на працю, освіту та охорону здоров'я, тобто ті сфери управління, що ще за часів СРСР належали до компетенції державних органів та установ. Також ця проблема стосується самих методів правового регулювання, які часто мають винятково примусовий характер. Щодо формування правової культури, то більш доречним було б сприяння розвитку громадянського суспільства, оскільки для захисту конституційних соціальних прав необхідним є можливість уніфікації потреб соціуму, а також представлення інтересів та проблем населення не лише через звернення до державних органів, а й безпосереднє їх вирішення в межах громади. Звертаючись до аналізу твердження автора щодо людиноцентричності правової парадигми, варто уточнити, що її застосування є необхідним для державного управління та контролю. Разом з тим у межах захисту ця парадигма може проявлятися лише щодо рівності у захисті соціальних прав, адже здійснення його щодо однієї людини не може бути підставою для обмеження прав інших. Ця ситуація особливо яскраво ілюструється під час захисту конституційного соціального права на працю, де права, власне, роботодавця часто не мають такого ж пріоритету та рівня захисту, як працівника.

А.Л. Федорова зазначає, що, «незважаючи на наявність контрольних механізмів, ефективних процедур захисту соціальних прав та відображення у конституціях багатьох держав широкого переліку соціальних прав, держави не поспішають брати відповідні міжнародні зобов'язання» [3, с. 6]. Із даним твердженням автора можливо погодитись лише частково, оскільки загальний мейнстрімний напрям щодо глобалізації та уніфікації правового регулювання поширюється й на захист соціальних прав. Насамперед це проявляється у включенні заходів захисту не лише

у профільні міжнародні акти, але й у Директиви ЄС та рекомендації щодо здійснення державної, соціальної, економічної та культурної політики. Факт не підписання міжнародних зобов'язань можливо тлумачити також як прагнення держави до конкретизації захисту конституційних соціальних прав та створення національної концепції. Соціальні права здебільшого стосуються громадян держави, а тому підписання міжнародних зобов'язань може не відповідати можливостям держави профінансувати соціальні потреби усього населення, коли податки не сплачуються. Таким чином, міжнародний аспект захисту конституційних соціальних прав стосується запозичення позитивного досвіду їх захисту у періоди економічно-соціальних криз, а також покращення ефективності такого захисту щодо осіб, які перебувають у вразливому становищі постійно.

Більш деталізовано напрями вдосконалення досліджує В.Р. Філіпчук, що вказує на необхідність «запровадження системи раннього виявлення осіб та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; модернізації системи соціального обслуговування; надання пільги в обсязі, достатньому для забезпечення нормальної життєдіяльності особи (сім'ї)» [4, с. 147]. Таким чином, захист конституційного права на сім'ю полягає у наданні допомоги від держави, яка стосується не лише матеріального становища, але й психологічної допомоги та підтримки шляхом консультацій та скорочення часу на отримання державних послуг. Слід вказати, що окремі частини цього напрямку розвитку вже закріплені в законодавчих актах щодо запобігання домашньому насильству, щодо надання державних послуг в електронному вигляді, проте негативним проявом є відсутність конституційного врегулювання цього питання. Наслідком же є недостатність фінансування та відсутність правового розуміння у державних службовців значення особистісного підходу під час захисту саме конституційного права на сім'ю. Своєю чергою саме даний аспект визначає потребу у новому підході до соціального обслуговування. На цей час здійснюється реформа державних органів згідно з теоретичними концепціями публічного адміністрування, що визначає обслуговуючу роль державної служби щодо потреб населення. Проте в межах захисту конституційних соціальних прав цей підхід потребує вдосконалення щодо персоналізованості допомоги та створення комфортних умов отримання послуг. Як виходить із самої назви, соціальні права неможливо реалізувати поза соціумом, а отже, їх захист передусім має відбуватися шляхом формування суспільства із високим рівнем правосвідомості та правової культури.

Серед напрямів вдосконалення В.Р. Філіпчук визначає також такий, як «забезпечення орієнтації регіональної політики на сталість соціально-економічного розвитку та саморозвиток регіону, запровадження ефективної регіональної програми сприяння розвитку підприємництва та соціальної відповідальності бізнесу» [4, с. 147]. Варто наголосити, що регіональна політика в Україні повинна розвиватись у європейському контексті згуртованості. Для захисту конституційних соціальних прав це означатиме локальне вирішення проблем та їх оперативне усунення. Крім того, саме завдяки проведенню успішної регіональної політики, відбуватиметься стратегічне планування та розвиток соціальних напрямів на місцях щодо освіти та охорони здоров'я.

Серед напрямів вдосконалення конституційних соціальних прав В.Л. Костюк вказує такі, як «розвиток інклюзивного суспільства; розробка та затвердження системи міжнародних соціальних стандартів з питань прав осіб з інвалідністю (з урахуванням положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю); розробка проекту Кодексу про права осіб з інвалідністю, з урахуванням міжнародних соціальних стандартів, доктринальних напрацювань провідних шкіл соціального права, експертів, позицій інститутів громадянського суспільства [5, с. 11]. В межах концептуального вдосконалення захисту важливим є напрям створення окремих нормативно-правових актів щодо втілення кожного конституційного соціального права. Разом з тим рівень саме кодексів є не досить доречним, адже основним призначення такого виду нормативно-правового акту є об'єднання значного масиву норм права з метою зменшення колізій та простішого їх застосування. Відповідно, більш доречним є утворення кодексу щодо захисту усіх осіб з особливими потребами, оскільки їх об'єднують спільні принципи та методи, а їх одноразове закріплення дозволить уникнути різних методів правового регулювання та колізій через неоднакові нормативні формулювання. Крім того, ключовим напрямом вдосконалення є впровадження міжнародних стандартів. Так, це стосується захисту соціальних прав жінок та права на сім'ю кожної людини, без дискримінації за будь-якою із ознак, оскільки декларації щодо даних питань прийняті більшістю держав ЄС, у тому числі, й тими, що належать до різних правових систем, що свідчить про всезагальну цінність встановлених норм права щодо захисту.

На думку М.М. Шумило, доцільним є «поділ соціальних прав на статичні та динамічні. Статичні права непорушні та не можуть бути скасовані, як і не може бути звужений їх обсяг та зміст, вони гарантують людині мінімальний рівень життя. Динамічні права, їх запровадження,

скасування або звуження чи розширення їх змісту напряму залежить від фінансових можливостей держави» [6, с. 298]. Хоча ця класифікація має теоретичний характер, проте для Конституційного захисту вона має визначальне значення, адже дозволяє зрозуміти, які саме соціальні права варто додати до тих, що не можуть бути обмеженими. Оскільки соціальна сфера охоплює велику кількість прав, то захист певної частини із них може мати менший пріоритет через відсутність безпосереднього впливу на безпеку життя та здоров'я. До прикладу, право на соціальні пільги повинно реалізовуватись не нижче певного встановленого саме конституцією мінімуму, що захистить осіб від існуючої на цей час проблеми внесення змін до державного бюджету, зменшення чи скасування виплат для окремих категорій осіб. У такому контексті важливим є не закріплення конкретної суми, а способу її обчислення, що включатиме як принципи, так і формули визначення, що своєю чергою забезпечуватиме актуальність. Разом з тим конституційні права особи на освіту та безкоштовну середню освіту не можуть бути обмежені у мирний час і обов'язок держави повинен мати активний характер щодо здійснення такого права. На рівні конституції захист проявляється у закріпленні повноважень та обов'язків за самою державою та органами місцевого самоврядування, а на рівні законодавчому – через встановлення підстав відповідальності.

Отже, на науково-теоретичному рівні концептуальне бачення вдосконалення захисту конституційних соціальних прав полягає у деталізації та вирішенні проблем в окремих напрямках здійснення соціальних прав. Такий підхід має дещо незавершений характер, оскільки не враховує саме законодавчу практику та міжнародний досвід, а отже, й потребує доповнення щодо аналізу існуючих напрацювань у цій сфері. Так, відповідно до ст. 1.1 проекту Постанови «Про питання термінового вжиття заходів для забезпечення захисту прав та інтересів дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів пропонується» «необхідно забезпечити спрощення механізму надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 268, з метою надання відповідного статусу для всіх дітей, які вимушені були покинути місце свого постійного проживання через конфлікт на Сході України» [7]. Тобто пропонується здійснити вдосконалення у напрямку зменшення бюрократичного тиску та збільшення кола суб'єктів захисту. Проблемним є використання формулювання «постраждала», яке має дещо суб'єктивний характер і чітке легальне визначення якого відсутнє. Звертаючись до аналізу згаданої постанови КМУ № 268, саме зрозумілим, що статус постраждалої не потрібно доводити, він констатується, якщо дитина підпадає під одну із ознак, однак саме й такий перелік одночасно виступає обмеженням. Дійсно, особа, у тому числі дитина, яка втратила місце проживання через військовий конфлікт, не може вважатися не постраждалою. Разом з тим застосування однакових засобів захисту до таких дітей та дітей, що зазнали сексуального або психологічного, фізичного тиску, є недопустимим через різний рівень шкоди. Таким чином, вирішення цієї проблеми без застосування надмірного уточнення та довготривалої процедури зміни законодавства можливо через встановлення конституційного соціального права дитини на захист від будь-яких соціальних ризиків із чіткою процедурою звернення до окремого органу, який і буде надавати захист залежно від виду соціального ризику.

Проект постанови також включає такі засоби захисту, як надання дітям одноразової компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, та щорічної допомоги на оздоровлення; проходження дітьми безоплатної психологічної, медико-психологічної реабілітації у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до цих центрів і назад; повного державного забезпечення дітей з інвалідністю до вступу їх до школи з виплатою щомісячної грошової допомоги» [7]. Щодо захисту соціальних прав дітей, то важливим є врахування законодавцем не лише вимог щодо матеріального забезпечення, але й особливості самого суб'єкта, а отже, й безоплатність будь-якого виду психологічної допомоги та підтримки. Таким чином, змінюється концептуальне розуміння ролі держави у захисті, яка не обов'язково повинна здійснювати його самостійно, але й бути координатором між постраждалою особою та особою, яка може надати захист та допомогу. Разом з тим ця норма яскраво демонструє недоліки щодо відсутності належних механізмів реалізації засобів захисту та їх взаємодії між собою. До прикладу, конституційне соціальне право на відпочинок для усіх, хто працює, та для батьків із дітьми передбачає можливість перебування на відпочинку у центрах для оздоровлення безоплатно. Як наслідок, це право лише дублюється, та ускладнюється можливість поєднання із відпусткою одного із батьків дитини.

Слід звернути увагу на ст. 1 законопроекту «Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством», де визначено, що «Кодекс України про адміністративні правопорушення потрібно доповнити статтею 16626 з таким змістом: «Стаття 16626. Порушення законодавства про діяль-

ність суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні» [8]. В межах концепції захисту важливим є прагнення до встановлення однакового рівня захисту для конституційного права на працю для усіх осіб, незалежно від їх територіальної приналежності. Звертаючись до конституційного та законодавчого регулювання, можливо зазначити, що більший соціальний захист надається саме тим громадянам держави, які проживають постійно на території України, проте рівень такого захисту не завжди відповідає мінімальним потребам особи щодо матеріального забезпечення гідного життя. З боку держави вірним є крок щодо захисту самої можливості отримання належного матеріального забезпечення. Разом з тим визначення міри відповідальності саме у КУпАП не можна таким вважати через неналежну якість взаємозв'язків. Для розвитку концепції єдності у правовому регулюванні більш доречним є встановлення відповідальності у окремому розділі КЗпПУ.

Саме такої думки дотримуються й автори законопроекту «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України», де визначено, що «до ст. 155 КЗпПУ доповнити новим абзацом такого змісту: «У разі не виплати чи не повної виплати заробітної плати до сьомого дня після закінчення періоду, за який здійснюється виплата, ця заробітна плата визнається заборгованою. Роботодавець у перший день заборгованості із заробітної плати зобов'язаний видати наказ про факт, причини, обсяги заборгованості, заходи з її погашення та про порядок виплати компенсації за її затримку та в той же день копію наказу надіслати органам первинної профспілкової організації чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом (а в разі відсутності таких органів – представникам, обраним і уповноваженим трудовим колективом) та місцевій державній адміністрації на відповідній території» [9]. Тобто відбувається залучення максимальної кількості неупереджених установ, які повинні здійснювати оцінку об'єктивності причин не виплати та контроль за мінімізацією строків здійснення компенсації. Разом з тим спірним є механізм саме повідомлення, оскільки жодної відповідальності для роботодавця не вказано, а дійсність саме вказаного роботодавцем моменту не виплати потребує доведення. Таким чином, для концептуального вдосконалення захисту конституційних прав важливим є формування повноцінних правових норм. Крім того, важливим є й доповнення повноважень первинних профспілок та місцевих адміністрацій щодо здійснення контролю. У такому контексті спірним є положення щодо повідомлення саме місцевих адміністрацій, а не місцевих рад, адже саме останні можуть захищати права громади та надавати фінансування або пільговий період щодо сплати місцевих податків з метою збереження робочих місць та негативних наслідків соціальних ризиків. Таким чином, ще одним концептуальним доповненням до конституції повинно бути закріплення повноважень за місцевими органами влади усіх напрямів захисту соціальних прав, що не потребують багаторічного планування та витрат, що не можуть бути покриті місцевим бюджетом.

Ще один засіб захисту конституційних соціальних прав запропонований у ст. 3 законопроекту «Про першочергові заходи щодо захисту соціально вразливих громадян від наслідків фінансово-економічної кризи», де визначено, що «діє мораторій на підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги. Соціально вразливі категорії населення, визначені в статті 4 цього Закону, сплачують житлово-комунальні послуги за цінами і тарифами, що були затверджені станом на 1 січня 2014 року. Постачальники житлово-комунальних послуг здійснюють перерахунок сум, сплачених за житлово-комунальні послуги за підвищеними цінами і тарифами, та зараховують їх під час сплати за надані послуги в майбутніх періодах» [10]. Ця норма спрямована на наближення реальних та нормативних умов життя. Уже неодноразово наголошувалось на зв'язку соціальних прав із економічною ситуацією, однак заборона змінювати тарифи повинна все ж враховувати фактичні витрати на адміністрування та доставку, що з часом все ж можуть зрости. Як наслідок, може виникнути ситуація щодо неможливості надання житлово-комунальних послуг взагалі. Таким чином, такий законопроект є продовженням застосування застарілих методів правового регулювання та зовсім не відповідає міжнародним концепціям здійснення захисту конституційних соціальних прав. Більш доречною була б не абсолютна заборона підвищення тарифів, що пов'язані із реалізацією таких конституційних прав, як соціальне право на житло та право на соціальний захист, а моніторинг та контроль з боку державних органів, забезпечення прозорості процедури встановлення тарифів, їх автоматизованої сплати, що своєю чергою збільшить матеріальну спроможність суб'єктів права, а отже, виконається превентивна функція захисту.

Також цей законопроект пропонує поширювати дію мораторію на категорію соціально вразливих осіб, до яких належать: «пенсіонери; інваліди; сім'ї, в яких виховується дитина-інвалід; сім'ї з дітьми, в яких виховуються 3 і більше дітей; сім'ї, до складу яких входить інвалід; малозабезпечені сім'ї» [10]. Аналізуючи таку норму, можливо помітити унікальність використо-

вуваного формулювання «соціально вразливий» або ж «сім'я, у якій виховується дитина-інвалід». Насамперед коректним та легальним є вживання виразу «особа з інвалідністю», що в межах захисту конституційних соціальних прав спрямоване на забезпечення рівності та зменшення психологічного тиску. Разом з тим ця норма вірно вказує на потребу, а отже, й концептуальний напрям розвитку щодо надання єдиного правового статусу для усіх осіб, на яких поширюється особливий соціальний захист. У межах захисту конституційних соціальних прав важливим є реформування і створення єдиного механізму, який об'єднує усі нормативно-правові акти.

Визначаючи міжнародні концептуальні напрями розвитку захисту конституційних соціальних прав, варто звернути увагу на Хартію основоположних прав ЄС, яка містить розділ 4 «Солідарність», що захищає права на право працівників підприємства на інформацію та консультації, право на справедливі та рівні умови праці, право на колективні переговори та колективні дії, а також включає заборону на дитячу працю [11]. Із самої назви, можливо зрозуміти основну мету щодо однакового та рівного захисту усіх соціальних прав населення. Так, до прикладу, право на працю повинно захищатись без обмеження права на підприємництво. Також можливо визначити збільшення самого переліку соціальних прав, що свідчить про глибше тлумачення та конкретизацію кожного соціального права. Такий розвиток у межах саме захисту соціальних прав свідчить про потребу в оптимізації часу на захист, який не завжди може забезпечити конституційний суд. Також важливим є відокремлення не лише індивідуальних соціальних прав, але й колективних, що засвідчує все ж дотримання єдиної концепції розуміння сутності, а отже, впливає на можливості захисту.

Саме тому Хартією основоположних прав ЄС створено Європейський комітет з соціальних прав [11]. Такий орган є певною альтернативою щодо діяльності Європейського суду з прав людини, оскільки теж розглядає звернення щодо порушення основоположних прав. Проте відмінність та проблемний аспект полягає у неоднакових підходах, що застосовуються цими органами, внаслідок чого захист конституційних соціальних прав має дещо непоследовний характер. Саме тому у межах концептуального бачення окремих органів для захисту кожного соціального права важливим є узгодження їх діяльності та відсутність загальності у нормах права, що є для них спільними, тобто передусім самої Конституції.

Слід наголосити, що норми права щодо захисту конституційних соціальних прав містяться не лише у профільних актах. Так, до прикладу, Лейпцизька Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» визначає потребу у наступному захисті в межах міста: активна політика інновацій та освіти. Оптимальне використання потенціалу знань міста залежить від якості дошкільної і шкільної освіти, пропускну здатності системи шкільної освіти і професійного навчання, соціальних і культурних мереж, можливостей постійного навчання, висококласних університетів та інших науково-дослідних інститутів, а також від системи обміну інформацією між економікою і наукою» [12]. Тобто захист соціальних прав пов'язується безпосередньо із інтересами всього міста, діяльність органів влади якого повинна бути спрямована на захист таких міст. Важливим принципом усієї концепції захисту конституційних соціальних прав можливо визначити науковість та логічність, що є критеріями належної якості та дієвості запланованих заходів. Відповідно, обов'язковим елементом самого захисту можливо вважати планування як діяльність щодо передбачення та спрямування потрібного ефекту від впливу на суспільство. Планування передусім повинно стосуватись тих соціальних прав, завершення реалізації яких має тривалий характер, як-то право на освіту, працю чи соціальну допомогу. Їх правовий захист має бути спрямований на підтримку правомірності через заохочення та поступовий розвиток. Зі свого боку захист таких прав, як на відпочинок чи медичну допомогу, повинен бути швидким та полягати у контролі та прозорій і чіткій регламентації способу виконання обов'язків у максимально короткий строк.

Висновки. Отже, на основі проведеного аналізу призначення наукової концепції та теоретичних напрацювань щодо шляхів розвитку захисту конституційних соціальних прав можливо визначити такі концептуальні напрями його вдосконалення:

1. Фінансова та політична децентралізація щодо обов'язків у сфері захисту конституційних соціальних прав.
2. Попереджувальний напрям застосування захисту конституційних соціальних прав.
3. Деталізація конституційних обов'язків держави щодо захисту конституційних соціальних прав.
4. Стратегічність правового регулювання захисту конституційних соціальних прав.
5. Координація засобів захисту конституційних соціальних прав.

Список використаних джерел:

1. Федоренко В.Л. Оптимізація моделі захисту прав і свобод людини в Україні: державно-управлінські аспекти. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 1–11.
2. Петровський П.М. Забезпечення прав і свобод людини – основний тренд модернізації публічного управління. *Ефективність державного управління*. 2015. № 43. С. 13–20.
3. Федорова А.Л. Основні тенденції та проблеми розвитку міжнародних механізмів захисту соціальних прав людини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. № 117(1). С. 48–54.
4. Філіпчук В.Р. Тенденції та проблеми фінансового забезпечення соціального захисту населення за умов глобалізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 141–147.
5. Костюк В.Л. Новації концепції соціально-правового статусу осіб з інвалідністю: науково-теоретичний аспект. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*, 2018. №1(17). С. 1–18.
6. Шумило М.М. Динамічні та статичні соціальні права у контексті зміни парадигми соціального захисту в Україні. *Університетські наукові записки*. 2016. № 3 (59). С. 291–300.
7. Про питання термінового вжиття заходів для забезпечення захисту прав та інтересів дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: Проект Постанови 2365 від 2117 від 11.09.2019 URL: <https://cutt.ly/lrq7XLU> Дата звернення: 02.11. 2019).
8. Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордон: Законопроект 2365 від 31.10.2019. URL: <https://cutt.ly/rtrq7S0i> (Дата звернення: 02.11.2019).
9. Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо посилення захисту конституційного права на вчасну оплату праці): Законопроект 2650 від 20.12.2019 URL: <https://cutt.ly/gtq2nmL> (Дата звернення: 02.11. 2019).
10. Про першочергові заходи щодо захисту соціально вразливих громадян від наслідків фінансово-економічної кризи: Законопроект 1100 від 29.08.2019 URL: <https://cutt.ly/zrtq2hxX> (Дата звернення: 02.11. 2019).
11. Хартія основних прав Європейського Союзу: міжнародний документ ЄС від 07.12.2000. URL: <https://cutt.ly/Krtq2iuJ> (дата звернення 02.11.2019).
12. Лейпцизька Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку»: міжнародний документ від 25.05.2007. URL: <https://cutt.ly/kwxVB5mt> (дата звернення 02.11.2019).

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.11>

КРУГОВА С.С.

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У КРАЇНАХ ЄС

У статті проаналізовано специфіку конституційних засад забезпечення рівності прав і свобод жінок та чоловіків у країнах ЄС. Розкрито особливості законодавчих засад забезпечення рівності прав і свобод жінок та чоловіків у країнах ЄС. Досліджено зміст і значення кожної з них. З'ясовано, що в Україні з минулого року діє Координаційна рада з питань недискримінації та гендерної рівності як консультативно-дорадчий орган з питань недискримінації та гендерної рівності при Уповноваженому Верховної Ради України зі справ людини. До складу Ради увійшли представники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, громадських об'єднань та наукових установ, а головним завданням цього органу є сприяння Уповноваженому у здійсненні парламентського контролю за дотриманням рівних прав, свобод і можливостей громадян, за принципом недискримінації за жодною ознакою. Визначено, що за рівних умов роботодавці в Данії добровільно